

**Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, VT 1893
: L 40:89 A /**

Rydberg, Viktor,

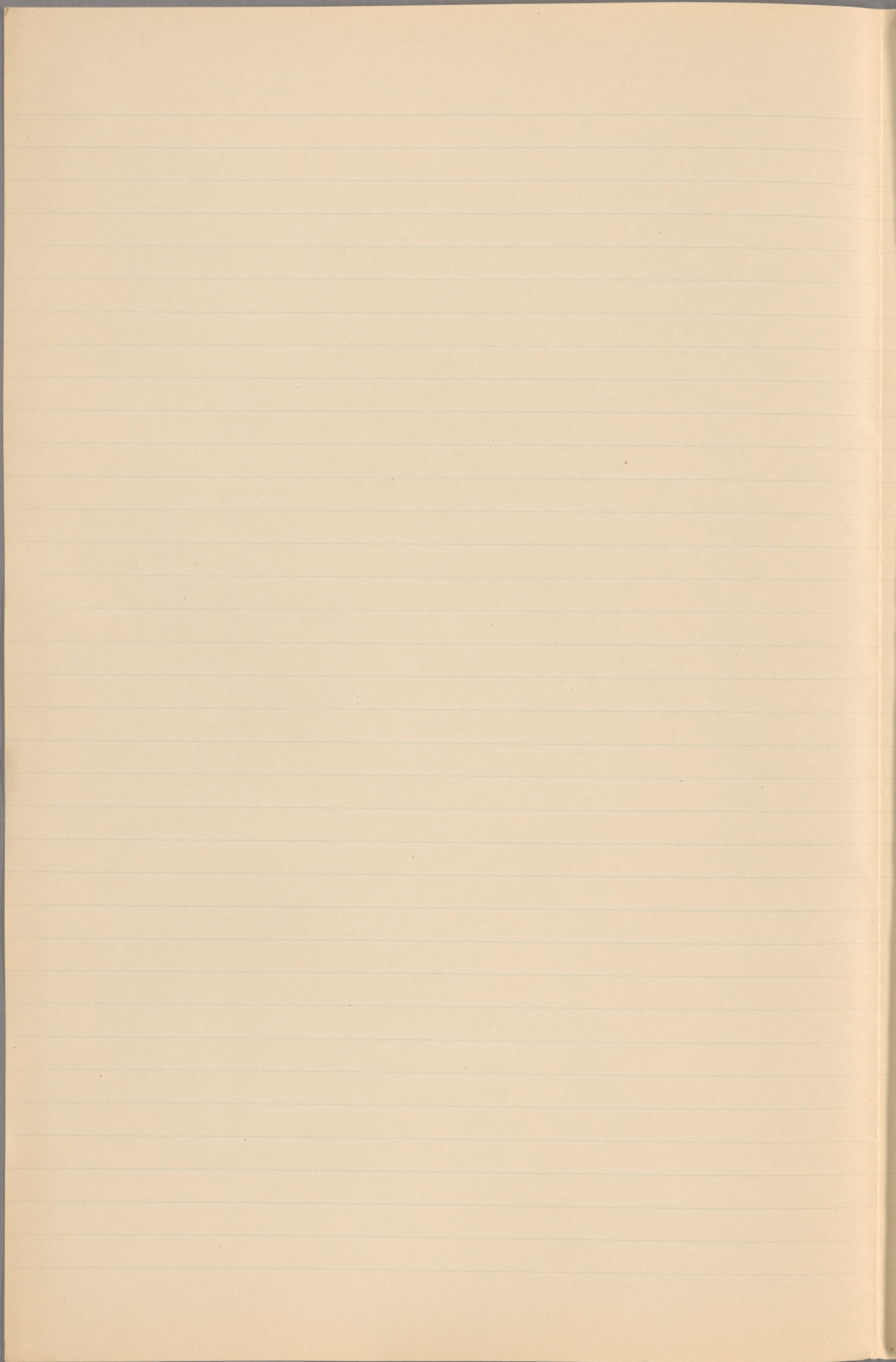
HS L 40:89 A

National Library
of Sweden

Nº 11

10/3 1893

I min föreg. förel. redogjorde jag för en upptäckelse på konst-
historiens ^{område} upptäckten af en redan 2 århund. förgäten stor målare,
Jan Vermeer, uppkomman bland annat till den landskapsmåla-
ret i Delft, s. åtskilliga konstnärer som för den yppersta landskapsmåla-
ri världen. Särskildt inom d. holl. målarskolans historia ha
under de sista åren äro upptäckt följt på upptäckt, tack vare
kunniga & ifriga forskare, på detta område.

Man villan har en sådan blifvit gjord o. den, hv. ryktigen konst-
gjus öfver den utmärkte målaren Gerard Ter Borchs lefnad. Nämnet
Ter Borch har emelligen aldrig varit glömt, och de målningar, s. båda
hans märke, ha alltid varit högt uppskattade & efterönskade; men hans lefnads-
omständigheter voro höljda i skuggan, då för 12 år sedan den om
den holländska konsten högt förtjente tyske forskaren W. Bode riktade till
de Hollands konsthistorici en uppmaning att leta i denna riktning.
År 1892 öppnades i detta skett, förrän en afkomling af Ter Borch,
s. bode i hennes fidelestad, Zwolle, lät veta, att han egde en hel
mängd dokumenter, s. rörde hans förfäders och särskildt den store,
målaren Gerard Ter Borch. De holländske arkivarier ^{om holl.} van Tornhout,
& den franske konsthistorien Emile Michel och flera andra ha sedan genom-
gått detta familjearkiv, s. vände sig van en den rikaste fyndgruva af
albums, teckningar, genealogiska ^{uppteckningar} tabeller och dokumenter af alla slag.
Ter Familjen Ter Borch var en af dem, s. högt aktning för sina minnen,
en släkt med sinne för det historiska, något s. tyvärr icke är så
vanligt s. det borde vara ett stort blod i minnadsbågar

Familjen ^{släkten} Ter Borch har i århundraden bott i den lilla staden Zwolle,
till hvars förnämsta familjer den räknats. Redan på 1400-talet beklädde
åtskilliga medlemmar af släkten för embets- och förtroendeposter därstädet. ||
Den ryktige målarens fader, s. orken hade förnamnet Gerard, hade
erhållit en länd uppportran i under många år gjort resor i Tyskland, Frank-
rike & Italien. Han var en konstälskande man, s. själv tecknade i målade
med färg i ^{sin} efterlämnat en mängd skizzer, ^{från sina resor,} ~~från sina resor~~ och
s. äfven, sedan han återkommit till fideleslandet och fått öfvertaga sin
faderns embete, fortfor att teckna och måla. I Rom under sin vistelse i
Rom utgjorde han mest med den koloni af holländska och belgiska målare,
s. vistades där. Det var unge män, s. arbetade ifrigt, men på mellan-

10/3.93.

10/3. 93.

vikt

hvarj liten tillmätelse under

med den i kriget fallne brodern. Han återkallade med sina teckningar de rika dagarna han tillbragte i hemmet. En fransskiller han efter afresa med den båt, d. fick han ut till flottan. Vid hans vilda kor han satte ett thelett.

Sedan han unge Geohard läst af sin far hvad denne kunde, skickade han till Amsterdam och därefter till Leyden, där han blef Peter Collyns lärjunge och tog starka intryck af Frans och Dirk Hals. 1635 inträdde han som måstavare i Haarlems Lukasgille. Samma år begaf han sig till England. Från den tid han vistades där har man ett brev till honom från hans fader, d. ^{skickade} ~~skickade~~ ^{skickade} honom kläder och ateljéttillbehör och lofvade vända honom hvad annat han behöfde, och på samma gång gaf honom goda råd, hvormed han skulle sköta sitt linne och sin toalet. Med denna råd parus han andras om honom af Geohard blev teckna och målade: helst vilja moderna ämnen, stora och rörliga scener ^{och} med friska och vackra färger. Men framför allt vändt till dig om gudsfuktan, heder, blygsamhet och hästvilighet! "Medel denna tid sysslar Ter Borch mest på målade militära scener.

Efter en tid vistelse i England begaf sig Ter Borch på resor genom Tyckland och Italien, vistades därefter någon tid i Amsterdam, där han tog intryck af Rembrandt, samt kom till år 1646 i Münster. Geohard Ter Borch hade redan gjort sig ryktbar d. porträttmålar, och i Münster hade han de bästa upprättelser att få blick att få iudvigtiga porträttbeställningar och att berättas minnesvärda uppträden, ty där voro då en mängd ambassadörer, diplomater, kyrkopastorer och fransiska jesuitter från olika delar af Europa samlade, i och för underhandlingarna om den fredsfördrag, d. skulle slutas det förfärliga 30-åriga kriget. I Münster målade Ter Borch den tafel, som skulle ge honom europeisk renommé och d. skyddas hans namn med glömskan, märkeligen "freden i Münster." Tafeln, d. innehåller icke mindre än 60 porträttfigurer, var icke bestild, och för den oerkända ridda han nedlagt på henne, skönlade han ej heller någon penningbelöning. Han begärde 6000 floriner för henne, men ingen köpte henne. Han stannade ända till år 1721 i Ter Borchska släktens ego. Först det året fann hon en köpare. Hon var sedan tillkört Talleyrand, och hertiginna af Berry, d. sålde henne för 45,000 francs, till galleriet Demidoff, vid hvars förvärfning hon inköptes för 220,000 francs af markisen af Hertford, hvars arving, sir Richard

10/3. 93.

10/3. 93.

10/3.93.

10/3. 93.

han med yttersta försiktighet öppnade i stängde dörrar till sin atelier och gick på två med tillbaka källan omedelbart från mot sitt staffli. ~~Hvad~~ ^{Hvad} ~~men~~ ^{lärt} nu är de franska konstdo-
marna i vår tid vilja ställa Frans van Ollienis, som de icke vilja tillräckligt värderat att lära sin mästarare Gerhard Doux skorens, var Dou näst likart af annan tanke och kallade Frans första bland sina lärjungar, och vetes han ej heller, att han af sin mästarare hade lärt att i trost af sitt förväntade småmåleri förted att gipa en ton af korehet af det hela och att bevara en smidig och relativt bred penselföring, samt äfven att han i valet af sina ämnen var mångsidigare än Gerhard Doux, så att han någon gång kunde återgipa äfven scener ur folklivet, såsom i den tafla, s. här ^{afbildad} visas och under namnet "Kettelflickaren" finnes i Dresdens galleri. Frans Ollienis' bästa stycken vittna om en ganska vällyst teknisk virtuositet. Men han är nästan alltid glatt och icke villan elegant på sticket rätt, och hvad som hos honom kanse mest stiter visa konstnären för hufvudet är hans uppenbara benägenhet att se genialisk och intressant, och hans uppenbara tro, att åskådaren är ^{tändlig} dum och behöfer konstnären fingervisning för att inse, hvad han menat. elled, andra ord: Ollienis tänker alltid på de blifvande åskådarna, då han målar, och förnämligast på sig själv. Han försör i inför sin publik, och allt närt är borta.

N: 272. Bäst i lyckligast representand är Frans Ollienis i Dresdens galleri. Till de 14 taflor af honom, som finnes där, hör, jämte "Kettelflickaren", s. vi nyss nägo, denna tafla, s. föreställer han själv vid sitt staffli, samtalande under en paus med en dam i atlastklädnad, hvars porträtt han målar. Dammen i samant och ridan vid lutten eller förelästen; damen, s. komman på virit, utrustade med page, vindhund eller knäknud, läkarebesök, konstnärens i sin verkstad, butikscener, barn, s. blås såpbubblor ^{hvar} ~~och~~ till hans älsklingsämnena. Färgföringen i dessa små stycken är mild, vek, smältande och djup. Klärobskyren, enkilda punkters lysande och glänsande fram ur märket, reflexernas magi, färgernas samklang, s. redan på något afstånd smeker ögat, innan man upptäckt gestaltornas former, allt detta har Frans Ollienis grundligt inkommat af sin lärare Gerhard Doux.

10/3.93.

och dufrit till sin yttersta spets. I knuten att måla ridan, sammet och smycken
 har ingen öfverträffat honom? Han lär med lärjunge Netscher, att i konst-
 närbegäfring jämföra honom med Dou eller Ter Borch eller Adriaen van
 Ostade, men med hjälptändighet, djup och genialitet, kan dock icke,
 falla vår samtida in. Så mycket högre stälde honom hans samtida. Eller
 kanske rättare: hans samtida beundrade och voro förtjusade i honom. Han
 träffade med sitt atomordentliga fixeraleeri en allmän smak, särskildt
 inom fruntimmervärlden, d. h. har en naturlig kärlek för det nitida och
 fina och äfven en naturlig rätt att på denna kärlek tillfredsställa af
 knuten, som ju i sina oändligt många skiftningar bör kunna ha
^{någon} till öfverlopps äfven för den. Smakens för allieris' träffor var besläktad
 med smaken för ~~de~~ juveler och ^{blevoder} smycken. En god allieris var ett
 smycke, fint, sirligt, glänsande, tillställigt med en skön kamée eller
 ett smide ~~och~~ med perlor och ädelstenar. Gifvet är, att han honorrades
 högt och i sin atelier mottog besök af denna världens store, bland andra
 af storhetligen af Toskana, när denna reste genom Leyden.†

Allieris iuvittade sitt lif därefter och aktade sig nog för sådana konstnär-
 fasoner, d. h. kunde stöta den fina societeten för kapradet. En svaghet hade
 han dock, om man får tro den gamle konstskriftställaren och målaren,
 Houbraken, som kan ha sett allieris, emär han hade lemnat till sitt 19^{de}
 år, då allieris afled år 1681. Det var ^{den} hans svaghet ^{Allieris svaghet} för en yrkets konst,
 till hvilken jag ~~är~~ i nästa föreläsning kommer, den smilrike, maatre,
 blisfrände kircke, ^{skottlisan} men allt för djupt i glaset tittande Jan Steen. Denne,
 d. h. fann, att han icke kunde lepa på sin pernel, hade öppnat ett värdshus,
 för att förbättra sine inkomster, och det gick Fram allieris emellanåt i
 skanseriket, för ^{håttu man hand} att njuta af en pipa ^{och} (ett glas och fram för allt af värd-
 husvärdens spirituella umgänge. Vid ett sådant tillfälle hände det
 mot vanan, att allieris drack något för mycket, och när han i nattens
 mörker gick hem, stupade ned i en öppen ^{drick} afloppsrienna. I närheten
 bodde en skoflickare, hvars hustru hörde ett nödropp. De skudade ut
 med en lampen, och upptäckte ^{en} den i slammets nästan drunknad man,

† För en tafla af allieris, föreställande en ung dame, d. h. fallit i vranne, en
 läkare ö en äldre fru, bjöd Amherstique förgäfvat 2000 gulden. Konstvännen
 Cornelis Bant.

10/3. 93.

2

drogo han upp, förde han till sitt hem, rengjorde han fram för en brasa och
 bäddade han ned i en säng. Huru han var vittne de icke, och det sade
 han dem ej heller, när han om morgonen gick; men att han var
 en man af den högre samhällsklass trodde de på grund af hans sam-
 metrock med gyllene knappar. Icke ett smånytt gaf han dem för
 hvad de gjort. Han förlägen sig ^{utan} riktigt skammen och smög sig i
 gryningen därifrån. Två år därefter kom en mörk kväll en i kappa
 höjd man, s. uppkikte Skoflickarkonstern ^{och} väckte henne ier kappan en
 liten målning med de orden: "akta denna målning väl, men vill vi ka
 pengan för henne, så gå till hr Baats." ^{flitig} Med dem ord försvaran han. Baats
 var en rik konstvän, och ^{med sin skänk} ^{han katten} ^{han först tjusar} hade hos Ollivis. Skoflickarkonstern gick
 någon af de följande dagarna till borgmästaren Jakob v. d. Ottaas, berättade
 sin historia ö frågade han hvad tillhan kunde vara värd. Denne svarade:
 "du skall begära 800 ^{för henne} gulden." Hon häpnade närsjver, men fick den
 utan svärighet såld till en konsthandlare för det priset.

De ^{Stockholms hörsdalen samhälle teateranstalt i Melanoweg bygen en - ett porträtt.} taflor, s. Ollivis efterlevnad uppgå till ungefär 150. Han efterled
 N: 257. Bland lär Fruen Ollivis' lärjungar är han en Willem
 Ollivis den näkända ^{nest} ^{och} beaktansvärde. Af Willem Ollivis' hand
 är den tafla, s. här i afb. vorns och eger af galleriet i Drottningen. Willem
 målade till en bärjan geverttycken i sin faders stil, därefter äfven
 historiska, poetiska, mytologiska och allegoriska ämnen. I dem ses äfven
 målningar, s. han samtida beundrade och högt betalade, förkänner
 han för vår egen tid obekägligt manerens, som i sticket. Han
 afled år 1747, 85 år gammal. Han hade en äldre bröder Jan
 van Ollivis, äfven han målare, som afled 30 år gammal. Taflor
 af honom äro mycket sällsynta. Änne en Ollivis tillhör firteckningen
 på Hollands när bekante konstnärer, Willams van Fruen Ollivis
 den yngre, s. gick sin faders bana. Han afled år 1769, 53 år
 gammal.

Med dess ättlingar af Fruen van Ollivis ha vi kommit in
 på 1700-talet. Men innan denna föreläsningens öfvergår till
 det 18de århundradet, äro ännu några ^{och lemnar det holländska konstnärer} ^{i Holland} af Hollands
 större målare af att nämna: Isaak och Adriaen v. d. Velde,
 Albert Cuyp, Pieter Botter, och Jan Steen, och Hobbema.

10/3. 93.

